

Baltikums befrielse

Tobias Berglund & Niclas Sennerteg
Stockholm: Forlaget Natur & Kultur 2023
508 sider. ISBN 9789127170780

Omtalt af **Mads Michael Hastrup Nilsson**
[forfatter til bøger om Estland og Letland, bosat
i Estland siden 1996, mmhn@panbaltica.com]

For få år siden fejrede de baltiske lande Estland, Letland og Litauen 100-året for deres grundlæggelse som selvstændige stater. De krige, der fulgte i kølvandet på den russiske revolution i denne del af tsarens imperium, muliggjorde oprettelsen af tre selvstændige stater, der dog forsvandt fra Europakortet godt 20 år senere. 100-års jubilæet førte til fornyet interesse for de skelsættende begivenheder, der var væsentlig mere voldsomme og komplicerede end frigørelsen i 1991. I 2023 udkom den svenske bog *Baltikums befrielse*, der omhandler befrielses- eller uafhængighedskrigen i alle tre lande.

Som baggrund opsummeres de 700 års forudgående historie på ca. 15 sider, og her finder man en del fejl og udeladelser, overraskende mange i betragtning af bogens øvrige kvaliteter. Forfatterne ved tilsyneladende ikke, at der geografisk er stor forskel mellem middelalderens Livland og det senere guvernement Livland og skelner ikke mellem Livlandske Orden og Tyske Orden. Det nævnes ikke, at der i over 200 år eksisterede en delvist selvstyrende stat under polsk overherredømme i Kurland; hertugen af Kurland kaldes tilmed hertugen af Livland, og der skrives fejlagtigt, at han slog sig ned i Vilnius. Der skrives, at livegenskabet i Rusland generelt ophævedes i 1861, men det nævnes ikke med et ord, at livegenskabet i de baltiske provinser ophævedes mere end 40 år tidligere. I store træk er den ældre historie dog korrekt beskrevet, og jo tættere man kommer på det 20. århundrede, jo færre

er fejlene. Kapitlerne om bogens hovedemne, de nationale frihedskrige 1918–1920, virker meget gennearbejdede, baseret på et rigt udvalg af kilder og uden iøjnefaldende faktuelle fejl.

Netop det brede udvalg af kilder i skildringen af disse krige er en af bogens store styrker. Mange af kilderne er personlige erindringer fra vidt forskellige aktører, der har haft andel i begivenhederne. Dette giver et meget bredt perspektiv, men uden at man mister overblikket, og uden at de impliceredes personlige udgangspunkter ukritisk får lov at dominere fortællingen. Det personlige perspektiv begynder allerede i kapitlet om Første Verdenskrig, før kapitlerne om de efterfølgende frihedskrige. Optakten til Første Verdenskrig vises gennem brevkorrespondance mellem Ruslands tsar, Nikolaj II, og Tysklands kejser, Wilhelm II, der faktisk var fjerne slægtninge. De mange personlige indtryk gør teksten nærværende og spændende at læse.

Hvor for eksempel alle danske bøger om emnet (bortset fra bøger om landene generelt) tager udgangspunkt i de danske frivilliges indsats, så har denne bog overordnet udgangspunkt i landenes egen kamp for oprettelsen af egne demokratiske nationalstater, som også blev krigenes resultat. Den blandt historikere udbredte skik med at benævne de kræfter, der kæmpede for dette, »nationalister« bruges dog også her og kan virke lidt upassende i en nutidig kontekst til at beskrive eksempelvis så forskellige personer som den konservative Konstantin Päts i Estland og hans mere liberale modstander Jaan Tõnisson, som det gøres i bogen.

Men man får også dybt indblik i både de forskellige tyske og allieredes (mest britiske) aktørers tankegang. Det svenske eller skandinaviske perspektiv er med bogens mange synsvinkler naturligvis også repræsenteret, selvom det ikke er det dominerende perspektiv. Også dette begynder allerede under Første Verdenskrig, hvor man kan læse om interessante svenske drømme om genoprettelsen af det svenske Østersøimperium i samarbejde med Tyskland. Dog er det både under og efter krigen en mere forsigtig og ikke-intervenerende linje, der er den dominerende i den førte politik, hvilket også gælder for Danmark. Som i Danmark er det privatpersoners initiativ, der gør, at der alligevel er en påvirkning på begivenhederne, også fra Sverige. Igen får man gennem personlige beretninger mange interessante indblik i personer, der har haft andel i begivenhederne. Som for eksempel en frivillig skånsk kommunist, der kæmpede som pilot på rød side i Letland, og en anden svensk frivillig, Olof Dahlberg, der ifølge bogen var den ledende kraft bag oprettelsen af Litauens flyvevåben, som han blev første leder af. En af de første, der blev pålagt at organisere modstand i Narva, da Den røde Hær påbegyndte sit angreb på Estland, var esteren Heinrich Laretei, der senere blev sit lands ambassadør i Sverige, hvor han blev, da hjemlandet senere blev indlemmet i USSR.

Nogle andre værker om emnet har en tendens til at beskrive det hele som alles kamp mod alle på grund af de mange forskellige interessegrupper. Men forfatterne til *Baltikums befrielse* formår at holde fokus og bemærke den ret store forskel i den henseende mellem Estland og Letland, hvor førstnævnte ikke på eget territorium måtte kæmpe mod tyskbaltre eller »hvide« russere. Det måtte Letland derimod

(delvist med estisk hjælp), og det bemærkes også, at støtten blandt befolkningen til bolsjevikkerne var større i Letland. Alt dette gjorde kampene i Letland mere komplicerede og langvarige end i Estland. De finske frivilliges tidlige hjælp sammen med den britiske flådes hjælp var dog langt mere afgørende end de svenske og danske frivilliges hjælp, som i det store billede var begrænset, men styrkede moralen. I Letlands tilfælde var det især de tyske frivilliges indsats, der var afgørende, men samarbejdet med letternes regering var uhyre svært og endte med åben krig imellem de tidligere formelt allierede.

De danske frivillige nævnes også, og det er interessant at se de ret store forskelle mellem Danmarks og Sveriges frivillige, hvor de danske primært bestod af ét korps, så var de svenske mere spredt mellem forskellige grupperinger. Som den danske forfatter Mikkel Kirkebæk i sit store tobindsværk om de danske frivillige viser, så konstaterer også dette værks forfattere, at en del af de frivillige siden politisk gik i højreekstrem retning, hvilket i særlig høj grad gjaldt for de frivillige i de tyske antibolsjevistiske frikorps, hvor flere senere højtplacerede tyske nazister kæmpede.

Af de flere hundrede sider er det kun et par af de sidste kapitler på i alt under 30 sider, som omhandler Litauens Frihedskrig. Men det væsentligste er dog med i denne beskrivelse, inklusiv de grænsestridigheder om Vilnius og Klaipeda, som bestod efter afslutningen af krigen, idet Litauen som det eneste af de tre lande havde uenigheder med sine naboer, Polen og Tyskland, om grænsens beliggenhed.

Alt i alt er *Baltikums Befrielse* et fremragende værk om vore nabolandes frihedskrige.